

PROBLEMA DEPĂȘIRII STĂRII DE CONFLICT ÎN RELAȚIILE INTERETNICE

Pentru orice societate starea de conflict este și rămîne un atribut incontestabil și nu are nimic cu tendința de a fi transformată, în condițiile noastre, într-o adevărată sperietoare. Argumentele fiind din cele mai variate, dar care în esența lor poartă toga ideologică. Fapt care le face destul de periculoase pe timpuri ambigue.

În această ordine de idei nu este o excepție nici esența conflictului interetnic care s-a declanșat în cadrul societății moldave, societate care singură de fapt trece printr-o dificilă perioadă de constituire, revenind la valorile naționale și cele general umane. Astfel, tentînd să elibereze pilonii proprii de non valorile care s-au acumulat de decenii, aspirațiile care pot fi realizate cu concursul tuturor grupurilor sociale. Evident, nu fără a obține un consens social în raporturile din cadrul grupurilor sociale, dintre diferite grupuri, cît și în relațiile interetnice.

Analizînd practica societăților libere se poate lesne constata că, conflictele sociale pot fi atît naturale, cît și artificiale. Iar conflictului interetnic, ca parte componentă a conflictelor sociale, îi este specific aceeași clasificare. Neînțelegerile interetnice poartă un caracter natural atunci cînd sînt încălcate drepturile minorității etnice consfințite atît de legea fundamentală, cît și de dreptul internațional. Conflictul cu un caracter artificial ține cu totul de alt domeniu. Nuanțele pe care le poartă aceste conflicte sînt nu numai variate, dar și lipsite de orice logică umană. În primul rînd, conflictul interetnic cu acest caracter este instigat pentru a obține rezultate care nu au nimic cu neînțelegerile interetnice. Instigatorii de obicei sînt în umbră și dirijează cu iscusință, prin emisarii săi, evenimentele. Ei (instigatorii) pot fi atît din interiorul societății, cît și din afara ei.

Primejdia pe care o poartă conflictul interetnic de această natură e și în faptul că orice tentativă de a soluționa problemele, care s-au acutizat la maximum, pe cale pașnică este sortită, de cele mai de multe ori, eșecului. Și cu tot dinadinsul țîn să se purceadă la războiul fratricid. Deoarece cei ce susțin că le sînt încălcate drepturile lor etnice în fond sînt elemente migraționiste și nu au nimic cu teritoriul istoric, unde s-au aciuat cu traiful. Premeditat se confundă drepturile omului cu drepturile etniilor. Lucruri care rămîn a fi diferite chiar și la finele acestui secol zbuciumat.

În conformitate cu clasificarea de mai sus să încercăm a medita asupra stării de conflict care s-a constituit în societatea moldavă soldîndu-se cu războiul civil nedeclarat. Pentru a exclude tendențiozitatea, vom încerca o analiză a părților implicate în conflict. Or, aceasta permite cît mai adecvat să se pătrundă în esența evenimentelor ce se produc, și a căilor întru soluționarea lor.

Concomitent cu alte conflicte care persistă în societate, conflictul interetnic contribuie la asigurarea dinamismului în societate. Totodată, fiecare compartiment al conflictelor sociale implică, în cazul cînd se produce, mult mai multe grupuri cu diferit statut social. Indiferent de gradul condițiilor care au facilitat acutizarea conflictului, inclusiv și a celui de natură interetnic. În cadrul societății noastre dificultățile parvin din omiterea legilor obiective de care se conduce întreaga civilizație. De aici și imposibilitatea de a explica logica acțiunilor fiecăruia din grupurile implicate în conflict, rămînînd cert doar faptul că ceea ce este specific și îi unește — cînd sînt scoase măștile — interesul egoist și meschin care corespunde interesului personal nicidecum nu întregeste interesul societății în cadrul căreia activează.

Cercetînd grupurile implicate în conflictul moldav, ajungem la concluzia, că rolul primordial îl deține grupul constituit din foștii mari demnitari ai aristocrației nomenclaturist-partocratică dirijați de Moscova pentru a conduce pe parcursul mai multor decenii. Conform datelor statistice nemoldovenilor le revenea 82% din posturile de conducere ale Republicii pînă în 1989. Evident, începutul procesului de renaștere națională pentru mulți din ei s-a soldat cu pierderea posturilor de conducere la Chișinău. Fapt ce i-a făcut să se retragă la Tiraspol și în alte orașe din Estul Moldovei. Datorită posturilor-cheie pe care le-au deținut și cunoscînd bine realitatea la moment, s-au orientat în mrejele Imperiului Sovietic. Drept rezultat au organizat, nu fără aportul Moscovei, inclusiv al complexului militar, înscenarea spectacolului politic despre încălcarea drepturilor alogenilor în Moldova. Or, aceasta nu este altceva decît lupta pentru a se menține pe sine și pe cei care stau în spatele lor.

Un alt grup s-a format în procesul migrației necontrolate din partea conducerii locale și bine dirijată din afară pe parcursul mai multor decenii. Un caracter aparte i-a fost dat procesului prin politica de gigantomanie care s-a soldat cu apariția multor întreprinderi subordonate complexului militar, cu prioritate în orașele mari din Estul Nistrului. Monștri care au avut nevoie de cadre, nu pregătite la noi ci din afară ; specialiști de o rară calificare ajungînd să fie pînă și dactilografele. La rînd cu cei din prima categorie, aceștia poate ceva mai puțin, s-au bucurat și de cele mai necesare privilegii ca : apartament și loc de muncă bine renumerat în detrimentul moldovenilor.

A treia categorie din cei nemulțumiți o constituie pensionarii din rîndul militarilor care și-au ales loc de reședință, în exclusivitate, orașele noastre. Și dacă primele două categorii intrucîtva își dau seama că așa cum au fost lucrurile nu pot fi restabilite, apoi aceștia tind anume spre acest cadru istoric depășit.

Imigrarea necontrolată, dar bine dirijată de la 120 mii pînă la 74,7 mii din anul 1989 a schimbat considerabil situația demografică din ținut și mai cu seamă cea din raioanele de Est. În timp de 50 de ani populația urbană s-a majorat de 7,2 ori, pe cînd cea rurală doar de 0,1 ori, cu prioritate de origine alogenă. În comparație cu anul 1940 numărul moldovenilor s-a micșorat de la 66,5% la 64,5%, al altor naționalități de la 16,5% la 8,6%, în schimb a crescut cel al ucrainienilor de la 9,7% la 13,9% și cel al rușilor de la 7,2% pînă la 13%.

La conflictul interetnic care zguduie astăzi societatea moldavă un alt grup ține cu prioritate de o parte mică de intelectuali găgăuzi și mai puțin a locuitorilor din satele găgăuze. Instigați de Tiraspol și Moscova ei au început să ceară drepturi care nu le aparțin. Or, aflarea lor în sudul Moldovei ține de emigrarea pentru a se salva de jugul Imperiului Otoman, dar mai cu seamă datorită concesiilor care le-a făcut Imperiul Rus după 1812 în detrimentul moldovenilor. Intelectualii ce susțin ideea încălcării acestor drepturi au uitat că ceea ce au obținut e datorită ajutorului acordat de moldoveni. În iureșul ambițiilor, militând pentru drepturile găgăuzilor au ajuns pînă la afirmații de felul că, haina firească a limbii materne este grafica chirilică. Teză respinsă de însăși puterea executivă, care recent a început lucrul în vederea trecerii la grafia latină a limbii găgăuze.

Prin evidențierea acestor grupuri, nu fără unele excepții, tabloul ar fi totuși incomplet, deoarece s-a contribuit la acutizarea conflictelor și din partea unor reprezentanți ai moldovenilor. Mai cu seamă acest lucru s-a întimplat după constituirea mișcării democratice în Frontul Popular, a lansării de acțiuni și deziderate. Analizindu-le, cert e, că în spatele lor s-au camuflat și interese personale, luptă pentru capital politic și venirea la putere. Metode ce nu sînt o inovație fiind întreprinse în același mod — bolșevic — și care odată în plus ne demonstrează că mai continuăm în mare măsură să rămînem anchilozati psihologic în mrejele sistemului totalitar de care dorim să ne debarasăm¹.

Prin conturarea esenței fiecărui grup implicat în conflict e lesne că neînțelegerile care s-au agravat la maximum nu numai că poartă un caracter artificial, dar și că nu au nimic cu diminuarea drepturilor etnice. Deoarece după cum au constatat experții din organizațiile internaționale, nici un articol din legile adoptate de Parlamentul Republicii nu lezează drepturile reprezentanților altor națiuni. În schimb, lucru neîntîlnit în practica internațională, în Estul rîului Nistru sînt încălcate drepturile moldovenilor, care constituie 40%, iar cît privește drepturile etnice — chipurile sînt încălcate de etnia moldavă din nou vom recurge la practica internațională, conform căruia drept, etnie se consideră grupurile sociale care dispun de un anumit teritoriu, limbă, istorie, cultură. Așadar, rezultă că migraționiștii care au venit în cadrul campaniei de desnaționalizare a moldovenilor și s-au stabilit în orașe nu pot fi considerați etnie. Cu excepția poate a comunităților de ucrainieni, ruși, găgăuzi sau bulgari care s-au refugiat pe aceste pămînturi de șerbă Imperiului rus și jugul Imperiului otoman, dar nu sînt localități populate doar de ei, ci alături de sate moldave și care pe parcursul celor aproape două secole în stînga Nistrului, cît și după 1812 între Prut și Nistru nu s-au înregistrat conflicte interetnice.

Caracterul artificial al conflictului interetnic vine și din motivul că, nefiind legate de cultură, istorie și limbă, forțele ostile sînt în stare să purceadă la cele mai mari distrugerii. Pentru că scopul lor este de a rămîne și în continuare cît mai aproape de repartizarea resurselor care rămîn prioritar față de integrarea socială. Ultima (integrarea socială) rămîne totuși efectul repartiției mijloacelor pentru existență. Deci, cu cît ești mai aproape de resursele de repartiție, cu atît mai bine îți vei asigura existența. Nimic

¹ În decursul acestui an din porunca conducerii Moldovei un grup de juriști de la Chișinău studiază în arhivele din Moscova documentele care sînt legate de aceste evenimente.

ului într-o societate unde valoarea muncii rămîne a fi unica cale spre prosperare. Pe cînd în cadrul nostru unde valoarea muncii a fost izgonită din uzul social: scopul scuză mijloacele.

Gradul de ostilitate a forțelor șovino-comuniste față de renașterea societății moldave e proporțional cu ajutorul militar, financiar și politic pe care îl primesc din exterior. Și dacă în primii ani după 1989 acest ajutor era camuflat și, conform datelor de ultimă oră, era dirijat de Președintele Parlamentului U.R.S.S. nu fără bunăvoința și a Președintelui care de la cele mai înalte foruri se declară adept al dreptului constituțional, după 19 august 1991 forțele ostile sînt susținute material și moral de Rusia². În timp ce Moldova, printre primele, a condamnat puciul de la Moscova și a pledat pentru o conducere bazată pe lege, parlamentarii ruși au purces la tratative întru eliberarea din detenție a conducătorilor puciului de la noi, ca mai în urmă să fie înarmați cu concursul Armatei a 14-a și să declanșeze operații militaro-banditești împotriva satelor moldave din această regiune. Și dacă în anii campaniei de deznaționalizare în orașele noastre erau invitați, pentru a munci, pușcărișii care se eliberau, astăzi elementele declasate, fiind eliberate din închisori înainte de termen și bine echipate material și financiar remunerate, sînt îndreptate în Moldova pentru a apăra drepturile slavilor.

Pentru a camufla amestecul și responsabilitatea Rusiei în conflictul din partea stîngă a Nistrului s-a recurs la dezinformare. Politicienii ruși cu tot dinadinsul susțin, la diferite niveluri, tratativele cu demnitarii altor țări că în această regiune locuiesc cu prioritate populație de naționalitate rusă și că acest teritoriu a fost dintotdeauna rus. Altfel cum s-ar fi îndrăznit la Ședința Consiliului European să se declare că pe Moldova nu o leagă nimic de această regiune. Totodată propunîndu-se ca Moldova și România să fie reprezentate de un singur statut în acest organism internațional. Or, acest lucru nicidecum nu poate servi interesului concilierii. În fine, pentru Rusia indiferent dacă s-a proclamat democratică sau nu, conflictul e o continuare a geopoliticii care dintotdeauna i-a fost specific acestui stat. Acțiuni care îi permiteau de minune să se amestece în afacerile altor state. Ceea ce și-ar dori și pe viitor întru rezolvarea problemelor interne în detrimentul vecinilor. Poate în aceasta constă caracterul euro-asiatic al rușilor, nici pînă astăzi înțeles de țările dezvoltate.

Spre regret întreg caracterul artificial al acestui conflict și greșelile comise de reprezentanții moldovenilor. Susținem că e artificial pentru multe din dezideratele la care aspira majoritatea populației, indiferent de naționalitate, cu timpul și-au schimbat nu numai forma, dar și esența. Lucrurile s-au conturat odată cu constituirea F.P.M. și victoria la alegerile parlamentare, ca să înțelegem ce n-am făcut și unde am greșit. De ce nu ne-a reușit să omitem vărsările de sînge pe meleagurile unde civilizația a apărut mai bine de două milenii. Locuitori poate unici în lume care n-au purtat războaie de cotropire. Ei singuri fiind drept porți ale Europei au fost siliți să-și apere vatra strămoșească și demnitatea proprie.

O greșeală de neiertat în lupta forțelor democratice pentru mișcarea de eliberare națională a fost marginalizarea potențialului intelectual, mai

² Spre regret acest pronostic într-un total s-a realizat cu prisosință în operațiile militare asupra orașului Tighina (Bender), începînd cu 20 iunie 1992.

cu seamă a aceluia din cadrul științelor umaniste, cu unele excepții. Dar după congresul I și mai cu seamă în perioada de pregătire a congresului II au suferit și cei din leagănul acestei mișcări. Marginalizând reprezentanții intelectualității din științele umaniste nu s-a recurs la elaborarea unei strategii fundamentale bazată pe cercetări și nu pe emoții.

Pe parcurs s-a anihilat totalmente experiența mișcărilor similare din Țările Baltice, unde accentul în procesul de atracție și loialitate a intelectualilor autohtoni, indiferent de naționalitate, s-a pus pe capacitățile și ceea ce reprezintă fiecare ca om. La noi drept criteriu a servit apartenența de neam. Cu riscul de a-i impune pe mulți intelectuali alogeni să se alăture și să întregască mișcarea șovină „Edinstvo — Unitate”. Lucru care s-a și întâmplat pe parcurs.

Practica nu odată a demonstrat că viabilitatea și realizarea unor scopuri supreme în mare măsură sînt proporționale acțiunilor care se întreprind. Or, venind dintr-o societate unde omul a fost dezobișnuit să activeze zi de zi pentru a-și satisface propriile necesități s-a răsfrint și asupra muncii depuse în noile condiții. Destul de elocvent este faptul că s-a pierdut momentul culminant, iar odată cu el și situația de sub control. Deoarece munca de informare și de propagandă a transformărilor și realităților ce se produc în rîndurile moldovenilor și celor de naționalitate alogenă din Sudul și Estul Moldovei a fost mai mult sporadică decît bine organizată. Lucru de care cu zel s-au folosit forțele șovino-comuniste soldîndu-se cu evenimentele din toamna lui 1990 în Sud. Dar mult mai grav s-au derulat cele din stînga Nistrului — de la grevele politice din 1989 pînă la războiul deschis, începînd cu 2 martie 1992. De fapt ratarea situației în mișcarea de eliberare națională este o greșeală nu numai a FPDCM dar și a tuturor forțelor democratice. O răsplată pentru că au pus scopurile supreme pe altarul realizării propriilor interese.

În tendința sa de a se debarasa de seva comunistă și prejudiciile sistemului totalitar, FPDCM nu rareori, prin acțiunile pe care le întreprinde la nivel de conducere, deviază spre neobolșevism. Or, un alt unghi de a privi lucrurile și soluționa problema ce diferă de cea a liderilor frontului este exclus. Fapt care a dus la aceea că o parte din membri și simpatizanți să se îndepărteze de platforma propusă de front.

Dificultățile și greșelile comise în activitatea frontului și a democrațiilor independenți aduc cu sine și mari prejudicii procesului Unirii — scopul suprem, în primul rînd, prin tactica anului 1918 care contravine realităților din ultimul deceniu al secolului XX, unde se cere o unificare treptată, bine organizată cu cît mai puține pierderi teritoriale, umane etc., în al doilea rînd, prin lipsa de etică și cultură politică. Se militează pentru unire numai a teritoriului din dreapta Nistrului în timp ce în Estul țării se dau lupte pentru integritatea Moldovei pe viață și moarte cu mii de refugiați, sate-cimitire și pămînturi minate.

Aceste zguduiri sociale sînt și o nereușită în organizarea și convocarea ședințelor Parlamentului. Obținînd majoritatea în parlament forțele noi, prin tactica greșită ca urmare a unei strategii venite mai mult din inimă decît din rațiune, au contribuit la marginalizarea deputaților de alte naționalități. Nici un președinte din comisiile parlamentare permanente nu este de altă naționalitate. Lipsa culturii parlamentare și a pregătirii necesare a făcut posibilă cristalizarea cluburilor care prin acțiunile lor s-au

îndepărtat atât de programele din cadrul campaniei electorale, cât și de responsabilitatea ce și-au luat-o ca reprezentanți și străjeri ai legii. În prim plan se situează interesele de grup, căpătuiala, călătoriile. Altfel cum se poate explica ca un parlament să nu fie în stare să muncească zi și noapte când societatea balansează între cataclisme sociale. Din nou, omițind practica altor state, ședințele mai cu seamă în acest an reflectă că o mare parte a parlamentarilor nu pot face față lucrurilor. Incompetența a devenit foarte frecventă, iar de aici și rezultatele sau mai bine zis inexistența lor.

Acutizarea neînțelegerilor fie și cu caracter impus din afara societății vine și din faptul că odată cu desnaționalizarea s-a produs și lipsirea de cadrul intelectual care în toată lumea a contribuit și contribuie la menținerea umanismului în societate. După ocupație, cea mai mare parte din intelectuali a emigrat, alta a fost exterminată sau dusă în Siberia, iar intelectualii care au fost lăsați la vatră, prea puțin au reușit să rămână devotați propriilor năzuințe. Neținând seama de faptul că timpurile se cam schimbau, politica față de intelectuali rămânea aceeași cu unele excepții.

Tragismul situației îl întregeste și faptul că intelectualii care apăreau în noile condiții erau prea puțin în esență ceea ce e firesc să fie un intelectual. Pentru a-și crea un loc sub soare, ea și pentru multe alte păături sociale, și între ei exista denunțul, urmărirea și blamarea. Astfel, orice încercare de a se impune sau opune sistemului, puținele încercări întreprinse în acești ani au fost sortite eșecului, iar cei ce încercau erau nevoiți să plece pe alte meleaguri.

Evident că în aceste condiții intelectualilor din Moldova prea puțin le-a reușit să se impună în lumea exterioară. Drept urmare glasul intelectualilor din țările din care sint înrolați astăzi voluntari nu este auzit tot atât de ferm cum s-a auzit în situații similare din țările Baltice.

Un nenoroc al nostru care face să rămână neînțeleasă starea de lucruri de la noi este și faptul că diaspora românească, fiind ruptă de realitatea noastră, continuă să pledeze doar pentru unificarea teritoriilor dintre Prut și Nistru.

Condițiile dificile în care s-a înveșmîntat conflictul interetnic amenință existența a însăși societății moldave și necesită măsuri neordinare. Odată cu lichidarea conflictului armat de urgență se cere adoptarea unui Program de acțiuni complex. Program care ar contribui la aplanarea preventivă a situației ar permite să se impună transformări facilitate de legile obiective de care se conduc societăți libere.

ANA PASCARU

Institutul de Filosofie, Sociologie
și Drept al A.S. a R.M.